

Філософія

УДК 130.2:004.738.5

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17001890>**Формування самоусвідомлення в інформаційному суспільстві**

Гальчинський Дмитро Олександрович,
аспірант, кафедра теоретичної та практичної філософії, Київський
національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0009-0000-7847-8352>

Прийнято: 14.08.2025 | Опубліковано: 29.08.2025

***Анотація.** У цифрову епоху питання ідентичності особистості набуває нової складності, зумовленої впливом інформаційних технологій, алгоритмічного середовища та мережевої взаємодії. Цифровий простір трансформує механізми самопізнання, посилює поліідентичність і спричиняє кризу автентичності, що потребує філософського осмислення. Мета дослідження полягає в аналізі трансформації ідентичності особистості у цифровому середовищі з позицій філософської антропології, виявленні ризиків розщеплення «Я» та обґрунтуванні шляхів збереження цілісного самоусвідомлення. У дослідженні застосовано міждисциплінарний підхід, який поєднує філософсько-антропологічний аналіз, елементи герменевтики, концептуальне моделювання та огляд наукових джерел, що висвітлюють проблему цифрової ідентичності з різних наукових позицій.*

У ході дослідження виявлено, що формування цифрової ідентичності супроводжується множинністю образів «Я», фрагментацією самосприйняття, залежністю від зовнішнього схвалення, а також

розмиттям меж між особистим і публічним. Ці чинники спричиняють появу поліїдентичності, зниження автентичності та посилення внутрішніх конфліктів. Для систематизації проявів цифрового «Я» розроблено авторську типологію ідентичності в цифровому середовищі, яка охоплює п'ять ключових форм: реальне, віртуальне, соціальне, наративне та цифрове «Я». Для кожного типу визначено відповідні механізми прояву, ризики в умовах інформаційного середовища та потенційні напрями розвитку. Запропонована типологія може слугувати аналітичним інструментом для подальших наукових досліджень, освітніх програм і психологічних практик, що орієнтовані на формування рефлексивного, стійкого та відповідального «Я» в цифровому суспільстві. Ідентичність у цифрову добу потребує нових стратегій філософського самопізнання та освітньої підтримки. Збереження автентичності особистості можливе лише за умови глибокої внутрішньої роботи, рефлексії та критичного ставлення до інформаційного впливу. Запропонована типологія може бути використана в освітній практиці та цифровій етиці.

Ключові слова: цифрова ідентичність, самоусвідомлення, філософська антропология, поліїдентичність, автентичність, цифрове «Я», інформаційне суспільство.

Forming of self-awareness in an information society

Dmytro Halchynskyi,

PhD student, Department of Theoretical and Practical Philosophy,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0000-7847-8352>

Abstract. *In the digital age, the issue of personal identity acquires new complexity due to the influence of information technologies, algorithmic environments, and networked interaction. The digital space transforms the mechanisms of self-knowledge, intensifies polyidentity, and generates a crisis of authenticity, which requires philosophical reflection. The aim of this study is to analyse the transformation of personal identity within the digital environment from the perspective of philosophical anthropology, to identify the risks of fragmentation of the “Self”, and to substantiate ways of preserving holistic self-awareness. The research applies an interdisciplinary approach that combines philosophical and anthropological analysis, elements of hermeneutics, conceptual modelling, and a review of scholarly sources that examine the problem of digital identity from diverse academic perspectives.*

In the course of the study, it was revealed that the formation of digital identity is accompanied by a multiplicity of “Self” images, fragmentation of self-perception, dependence on external approval, and the blurring of boundaries between the personal and the public spheres. These factors lead to the emergence of polyidentity, a decline in authenticity, and the intensification of internal conflicts. To systematize the manifestations of the digital “Self,” the author developed a typology of identity in the digital environment, which encompasses five key forms: real, virtual, social, narrative, and digital “Self.” For each type, the corresponding mechanisms of expression, risks within the informational environment, and potential development pathways are identified. The proposed typology may serve as an analytical tool for further academic research, educational programmes, and psychological practices aimed at cultivating a reflexive, resilient, and responsible “Self” in the digital society. Identity in the digital age requires new strategies of philosophical self-reflection and educational support. The preservation of personal authenticity is possible only through deep inner work, critical awareness, and reflective

engagement with the informational environment. The proposed typology can be applied in educational practice and digital ethics.

Keywords: *digital identity, self-awareness, philosophical anthropology, polyidentity, authenticity, digital self, information society.*

Постановка проблеми. В умовах сучасного інформаційного суспільства, яке відзначається стрімким розвитком цифрових технологій, глобалізацією інформаційних потоків та суттєвими змінами у соціокультурних орієнтирах, питання формування самоусвідомлення набуває особливої важливості та актуальності. Класичне, звичне нам, уявлення про “Я” та особистісну ідентичність зазнають глибинних трансформацій під впливом нових форм комунікації, взаємодій, медіа- та інфопросторів, соціальних мереж і цифрових платформ, які відкривають широкі можливості для самовираження, але водночас породжують і нові виклики.

Сьогодні дедалі гостріше постає проблема чіткого розмежування автентичного, глибинного самоусвідомлення від його імітаційних форм або маніпулятивних конструкцій, що нав’язуються перенасиченим інформаційним середовищем. Соціальні мережі й цифрові платформи створюють умови для конструювання множинних ідентичностей, що часто не відповідають реальному внутрішньому стану особистості, а натомість відображають зовнішні очікування чи прагнення відповідати модним трендам та, представляють собою симулякри. Це загрожує стійкості, ускладнює збереження цілісності й стабільності особистісного «Я» в цифровому просторі, підвищує ризик розпорошення і внутрішніх конфліктів.

Враховуючи наведені фактори виникає потреба у створенні більш комплексних теоретичних моделей, які б враховували не лише позитивні можливості цифрової епохи, а й потенційні загрози для психічного і

психологічного здоров'я, соціальної інтеграції та особистісного розвитку. Водночас актуальним залишається завдання розробки практичних механізмів і стратегій адаптації, що допомагатимуть особистості зберігати внутрішню цілісність, стійкість і автентичність у мінливих та часто суперечливих реаліях інформаційного суспільства.

Враховуючи ці фактори питання формування самоусвідомлення в інформаційному суспільстві є не лише теоретично значущим, а й має велике прикладне значення для розвитку сучасної людини, суспільства та системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У філософському і міждисциплінарному вимірі ідентичність особистості в цифровому середовищі розглядається як багаторівнева динамічна конструкція, що формується на перетині індивідуального досвіду, технологічного впливу та соціокультурних очікувань. У літературному огляді Ж. Хуанг (J. Huang) та співавторів узагальнено підходи до реконструкції онлайн-ідентичності, описано мотиваційні чинники цього процесу, зокрема прагнення до соціального схвалення або побудови альтернативного «Я» [1]. У якісному дослідженні Дж. Роуланд та Дж. Естевенс (J. Rowland та J. Estevens) висвітлено користувацьке сприйняття цифрової ідентичності у датафікованому суспільстві. Автори виокремлюють три ключові компоненти: цифрову ідентифікацію, самопрезентацію та «оцифроване Я» - як результат взаємодії з алгоритмізованими платформами, що змінюють уявлення про себе та послаблюють межу між особистим і публічним [2]. М. Роблес-Каррілло (M. Robles-Carrillo), аналізуючи цифрову ідентичність крізь правову призму, визначає її як функціонально і концептуально складну категорію, в якій перетинаються технологічні контексти, відсутність уніфікованого визначення та багатозначні функції – від автентифікації до самовираження, іноді



взаємосуперечливі [3].

Філософсько-антропологічний підхід до інформаційного суспільства демонструють І. Чайка та співавтори. Вони доводять, що перехід до мережевих форм соціалізації провокує «мережеву шизофренію» - стан розщеплення особистості, зумовлений постійною мультисамопрезентацією у віртуальних середовищах [4]. Схожий акцент на проблемі моральної ідентичності роблять О. Данильян та О. Дзьобань, наголошуючи на тому, що поліідентичність, спричинена розширенням простору самоідентифікації, призводить до соціокультурної нестабільності й потребує моральної рефлексії через комунікацію [5]. Концепцію «оцифрованого Я» як нового феномена особистості пропонує К. Чан (K. Chan), аналізуючи його виникнення в контексті цифрової доби з урахуванням психологічних, нейрокогнітивних і культурних аспектів. Така ідентичність, на думку автора, потребує осмислення як постлюдського або гібридного суб'єкта [6].

На прикладі дітей раннього віку В. Берг (V. Berg) з колегами демонструють, що цифрова ідентичність може формуватися ще до досягнення особою суб'єктної автономії – через батьківське «шерентинг»-поведінку. Визначено два типи ідентичності – соціальну та перформативну – що створюються батьками в онлайн-просторі, часто несвідомо проєктуючи майбутній образ дитини [7]. З огляду на це, формування усвідомленого та відповідального «Я» в цифровому просторі стає завданням не лише філософії, а й освіти. К. Бревнер та Л. Девнев (K. L. Brewer та L. E. Devnew) доводять, що розвиток самоусвідомлення можливий через автентичне навчання, що поєднує дидактичні та досвідні компоненти, створюючи умови для моральної відповідальності та прозорості в поведінці [8]. Філософське осмислення ідентичності особистості в цифровому середовищі представлено також у роботі Ю. Мельник та співавторів. Автори підкреслюють, що подолання кризи



самовизначення можливе через інтеграцію екзистенціалізму, стоїцизму, східних практик і постмодерністських підходів, які орієнтують людину на внутрішню свободу та самоприйняття [9].

Доповнюючи сучасні міждисциплінарні підходи, варто згадати низку вітчизняних досліджень, у яких осмислюються філософські, соціокультурні та правові виміри трансформації ідентичності в цифровому середовищі. Зокрема, Н. В. Гаркавенко проаналізовано вплив інформаційних технологій на особистісні ресурси людини в умовах дестабілізаційних факторів суспільства, з акцентом на внутрішні адаптивні механізми та вразливість суб'єкта в ситуаціях соціальної невизначеності [10]. Філософський аспект формування ідентичності особистості в інформаційному суспільстві розкривається у дослідженні О. В. Запорожченко та співавторів, які акцентують на необхідності переосмислення понять «Я», «інше» та «соціальне» в умовах цифрової взаємодії [11]. Особливу увагу приділено також інформаційним факторам розвитку постіндустріального суспільства у дослідженні В. М. Горового, де окреслено трансформацію соціальних структур і нову роль інформації як детермінанти соціального порядку, що безпосередньо впливає на процеси самоусвідомлення [12].

Таким чином, узагальнений аналіз сучасних досліджень демонструє багатовимірність проблеми ідентичності особистості в умовах цифрової доби, що охоплює філософські, психологічні, правові та освітні аспекти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас низка фундаментальних питань залишається невирішеною — зокрема, це стосується природи автентичності в цифровому середовищі, меж самоконструювання «Я» в умовах алгоритмічного впливу, співвідношення між тілесною та віртуальною присутністю, а також нормативного підґрунтя для збереження особистісної цілісності.

Наше дослідження спрямоване на філософсько-антропологічне осмислення трансформації ідентичності особистості під впливом інформаційних технологій, з акцентом на внутрішні механізми самоусвідомлення, ризики поліідентичності та шляхи збереження цілісного «Я» у віртуалізованому соціальному середовищі. Практична цінність роботи полягає в розробці аналітичної моделі типології «Я» в цифровому середовищі, яка може бути використана як інструмент для самоаналізу, освітньої діагностики, формування стратегій цифрової безпеки особистості, а також в освітніх і тренінгових програмах, що сприяють розвитку медіаграмотності, емоційного інтелекту та критичного мислення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є всебічне осмислення процесів формування самоусвідомлення особистості в умовах інформаційного суспільства з урахуванням філософських, психологічних і соціологічних вимірів, що взаємодіють у контексті цифрової реальності. Завдання дослідження: 1) розкрити філософську природу самоусвідомлення та самоідентифікації як динамічних процесів, що визначають становлення особистості у взаємодії з соціальним середовищем; 2) проаналізувати механізми формування наративної ідентичності, зокрема роль мови, афектів, соціального зворотного зв'язку та інституційного визнання в конструюванні цілісного образу «Я»; 3) оцінити вплив сучасних соціокультурних і технологічних чинників, зокрема цифрового середовища, нормативних ієрархій і механізмів маргіналізації, на варіативність, фрагментацію та адаптивність ідентичнісних моделей особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Філософські концепції поняття «Я» та самоусвідомлення зосереджуються на розумінні особистості як суб'єкта досвіду та одночасно як об'єкта рефлексії. Ці ідеї є ключовими для філософії, когнітивної науки та психології, оскільки вони досліджують

складний взаємозв'язок між свідомістю, особистісною ідентичністю та процесом самопізнання. Важливо розрізняти два аспекти «Я»: «Я» як суб'єкт досвіду та «Мене» як об'єкт, на який спрямована рефлексія. Переважно під «Я» розуміють активний, дієвий початок особистості – мислителя або дієвця, який сприймає світ, приймає рішення та здійснює дії. Це метафізичне ядро суб'єктивності, що втілює перспективу першої особи, відчуття «для мене», яке неможливо повністю об'єктивізувати або охопити лише за допомогою наукових методів [13].

Тобто «Я» є безпосереднім носієм досвіду, тоді як «Мене» – це образ особистості, що формується в процесі самоаналізу та соціальної взаємодії з іншими. Розуміння цих двох аспектів є фундаментальним для вивчення природи самоусвідомлення і допомагає краще осмислити, як людина усвідомлює себе в сучасному інформаційному суспільстві.

Вплив сучасних інформаційних технологій на механізми ідентифікації особистості є одним із найважливіших аспектів формування самоусвідомлення в інформаційному суспільстві. Зокрема, віртуалізація соціальних взаємин радикально змінює традиційні уявлення про «Я» та способи саморепрезентації. Інтернет і соціальні мережі створюють альтернативний простір, де людина має можливість конструювати множинні ідентичності (multiple identity), використовуючи аватари, профілі та різні онлайн-ролі. Така цифрова самоідентифікація дає більше свободи у вираженні себе, проте водночас призводить до певних ускладнень.

По-перше, вплив інформаційних технологій сприяє глибокій фрагментації самосвідомості, розділяючи її на «реальне» та «віртуальне» Я. Сучасна людина одночасно існує у двох вимірах – фізичному та цифровому (інформаційному), що створює розрив у сприйнятті власної ідентичності. Віртуальне «Я» часто суттєво відрізняється від офлайн-версії, іноді навіть

суперечить їй, що породжує внутрішній конфлікт і ставить під сумнів автентичність власного «Я». Віртуальний простір дає можливість створювати образи, які відповідають бажанням, соціальним очікуванням або модним трендам, а це може призводити до дисонансу між внутрішніми переживаннями і установами та зовнішньою самопрезентацією. Такий стан ускладнює формування цілісної, послідовної ідентичності, що є важливим фактором психічного здоров'я і стабільності особистості [12].

По-друге, у контексті інформаційного суспільства посилюється явище поліідентичності (polyidentity) – наявності множинних версій «Я», які проявляються у різних соціальних контекстах і середовищах. Користувачі створюють численні профілі (аватари), кожен з яких має свої унікальні характеристики, поведінкові моделі, цінності та способи комунікації. Ця множинність ідентичностей допомагає ефективно адаптуватися до різних соціальних груп, ролей та очікувань, сприяючи гнучкості соціальної поведінки. Водночас поділ особистості на кілька версій розмиває цілісність «Я», ускладнює інтеграцію цих «частин» у єдине гармонійне ціле, що може викликати почуття роздвоєння і внутрішнього конфлікту.

По-третє, така цифрова реальність призводить до певного відчуження від біологічних і фізичних аспектів існування. У віртуальному просторі фізичне тіло, його присутність та потреби часто втрачають значення чи/та ігноруються, змінюючи традиційне уявлення про себе як про живу істоту з тілесним виміром. Це може призводити до послаблення тілесної самосвідомості, дезорієнтації у просторі та часі, втраті відчуття реальності а також до емоційної дистанції у взаємодіях з іншими людьми. Відчуження від тіла і фізичної присутності здатне викликати психологічний дискомфорт, послаблення соціальних зв'язків і навіть розвиток фізичної і емоційної ізоляції. Такий стан ставить перед сучасною людиною нові виклики в збереженні цілісності особистості та

гармонійних стосунків із навколишнім світом [11].

Для наочного розкриття трансформаційних процесів, які відбуваються з особистістю в умовах цифрового середовища, доцільно звернутися до візуалізації, що узагальнює ключові вектори впливу інформаційних технологій на механізми самоусвідомлення та ідентифікації.

Зокрема, йдеться про розщеплення «Я» на реальне та віртуальне, поліідентичність як множинність соціальних ролей і відчуження від фізичного «Я» як результат цифрової десоматизації. Ці аспекти взаємодіють між собою та формують нову модель особистості – *homo informaticus*, яка існує в умовах фрагментованого, інформаційно перевантаженого середовища. Схематично зазначені впливи подано на рис. 1.



Рис. 1. Вплив цифрового середовища на ідентичність особистості

Джерело: авторська розробка

Окрім віртуалізації соціальних взаємин, важливим чинником є інформаційна перевантаженість, характерна для сучасного інформаційного

суспільства. Постійний потік даних – новини, повідомлення, контент із соцмереж – створює когнітивні дисонанси, оскільки людська свідомість не завжди встигає опрацьовувати та осмислювати отриману інформацію. У результаті індивід змушений керуватися швидкісним сприйняттям, обираючи поверхневі й фрагментарні способи взаємодії з інформацією, що знижує рівень глибокої рефлексії, усвідомлення і опрацювання.

Щоб адаптуватися до надвеликого обсягу даних, людина розвиває різні фільтраційні механізми – свідомо чи підсвідомо відсіює зайву інформацію і вибирає тільки ту, що вважає релевантною. Однак це може призводити до інформаційних бульбашок і посилення когнітивних упереджень, обмежуючи світогляд і формуючи однобічне уявлення про реальність.

Під впливом інформаційної перевантаженості формується так звана «кліпова свідомість» – стан, при якому сприйняття світу стає фрагментарним і розрізненим, схожим на перегляд коротких, уривчастих кліпів замість цілісного фільму. Така свідомість ускладнює глибоке усвідомлення себе та довкілля, знижує здатність до тривалої концентрації та системного аналізу.

Роль освіти в контексті самоактуалізації в інформаційному суспільстві набуває особливого значення, адже саме вона формує основи особистісного розвитку, адаптації та критичного мислення в умовах стрімких технологічних змін. Сучасна освітня парадигма дедалі більше відходить від традиційної моделі пасивної трансляції знань і спрямовується на розвиток комплексних компетенцій, необхідних для ефективного функціонування в інформаційному середовищі. Одним із ключових напрямів є формування критичного мислення – здатності аналізувати, оцінювати та фільтрувати величезний потік інформації, що надходить із різних джерел. Це допомагає уникати маніпуляцій, спрощених інтерпретацій та підвищує рівень самостійності у прийнятті рішень [13; 15].

Також важливим є розвиток креативності як одного з основних

механізмів адаптації до постійних змін. У світі, де технології швидко еволюціонують, а інформація оновлюється майже миттєво, здатність генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення і гнучко реагувати на виклики стає необхідною умовою для самоактуалізації особистості. Освіта сьогодні все більше орієнтується на створення середовища, де стимулюється творче мислення і підтримується інноваційний підхід до розв'язання проблем.

Однією з важливих складових є безперервне навчання протягом життя (lifelong learning), що стає нормою в інформаційному суспільстві. Самоусвідомлення та розвиток особистості потребують постійного оновлення знань і навичок, що дозволяє не лише залишатися конкурентоспроможним, а й підтримувати внутрішню гармонію, гнучкість мислення та мотивацію до самовдосконалення.

У цьому контексті освіта виступає не просто засобом передачі інформації, а інтегрованим процесом особистісної трансформації, який охоплює інтелектуальний, емоційний і соціальний розвиток. Вона стає простором, де індивід вчиться не лише *«що знати»*, а й *«як вчитися»*, *«як переосмислювати»*, *«як діяти»* в умовах невизначеності та змін. З огляду на це, актуальності набуває розвиток метанавичок: критичного мислення, адаптивності, креативності, здатності до міждисциплінарного аналізу та рефлексії. Таке навчання орієнтоване не на пасивне засвоєння фактів, а на формування цілісного, еволюційного бачення себе в суспільстві, здатності до саморегуляції, усвідомлення власних цінностей і життєвих цілей.

Таким чином, lifelong learning – це не лише освітній концепт, а й фундаментальний механізм формування сучасного «Я» у контексті динамічного інформаційного простору.

У соціально-психологічному плані сучасна ситуація супроводжується кризою автентичності, яка виникає через конфлікт між зовнішніми

соціальними очікуваннями та внутрішніми переконаннями та цінностями особистості. Надмірна орієнтація на зовнішні маркери успіху – статус, популярність, матеріальні здобутки – часто призводить до втрати внутрішньої цілісності, гальмування рефлексії та розмивання справжньої самореалізації.

Віртуальна комунікація, що домінує у цифровому просторі, нерідко позбавлена емоційної глибини та щирості, що додатково ускладнює формування справжнього «Я» і посилює відчуття відчуженості.

Нові форми соціалізації в інформаційному суспільстві передбачають розвиток цифрового етикету, медіаграмотності та психоемоційної саморегуляції. Медіаграмотність як здатність критично сприймати, інтерпретувати й фільтрувати інформацію, захищатися від маніпуляцій та усвідомлювати вплив цифрових наративів, стає базовою компетентністю сучасного громадянина. Крім того, впровадження тренінгових та освітніх технологій [15], спрямованих на розвиток емоційного інтелекту, стресостійкості, комунікативної компетентності, є важливим кроком до збереження психічного балансу.

Філософський вимір проблеми акцентує на глибинних трансформаціях антропологічних констант у цифровому середовищі. Стає очевидною потреба у переосмисленні традиційних уявлень про людину, що веде до формування нового концепту – *homo informaticus*, який синтезує фізичний, емоційний, когнітивний та цифровий досвід. Водночас це породжує етичні виклики, пов'язані з алгоритмічним управлінням свідомістю, використанням штучного інтелекту, підміною автономного вибору технократичними сценаріями. Під питанням опиняються категорії свободи волі, відповідальності, особистої гідності.

Щоб відповісти на виклики цифрової доби, необхідно створювати інструменти саморефлексії та самозбереження. У цьому контексті

запропоновано авторську схему типології «Я» в цифровому середовищі – табл. 1, яка дозволяє проаналізувати основні форми виявів особистості, пов'язані ризики та шляхи їх подолання. Розробка типології «Я» в цифровому середовищі базується на міждисциплінарному підході, який інтегрує методологію філософського аналізу, концепції соціальної психології та результати сучасних досліджень цифрової культури. Основою для формування п'яти типів «Я» (реального, віртуального, соціального, наративного та цифрового) стали концептуальні положення феноменології тілесності, теорії символічної взаємодії, концепції множинної суб'єктності, а також сучасні дослідження поведінки особистості в онлайн-просторі. Методологічно було застосовано: метод концептуального моделювання – для структурування ідей та побудови типологічної матриці; контент-аналіз наративів і цифрових слідів у соціальних мережах – з метою емпіричного зіставлення теоретичних типів із формами їх прояву в онлайн-комунікації; елементи якісного аналізу (case-oriented підхід) – через обробку описів поведінкових сценаріїв, характерних для молодіжних і професійних груп користувачів цифрових платформ. Типологія сформована на основі спостереження за поведінковими патернами користувачів у цифровому середовищі та узагальнення публічних наративів (історій, біо, постів) у відкритому доступі. Для кожного типу «Я» визначено: домінантні форми прояву (візуальні, текстові, ролеві), ключові ризики, пов'язані з втратою автентичності, тілесного контакту, інформаційною вразливістю, можливі напрями розвитку, що пропонують інструменти для підтримки цілісності й автономії особистості в цифровому середовищі.

Окрему роль у формуванні цифрового «Я» відіграє алгоритмізація поведінки – обчислювальні системи формують поведінкові профілі, які часто впливають на ідентичність навіть без свідомого залучення суб'єкта. Емпіричне спостереження за тим, як цифрові сліди (cookies, історія пошуку, вподобання)

формують рекомендаційні моделі, стало підґрунтям для виділення саме «цифрового Я» як окремого типу.

Таблиця 1

Типологія «Я» в цифровому середовищі: ризики та напрями розвитку

Види «Я»	Форми прояву в цифровому середовищі	Ризики	Шляхи розвитку
Реальне «Я»	Біологічне, тілесне, офлайн-ідентичність	Відчуження від тіла, ігнорування фізичних потреб	Розвиток тілесної усвідомленості, діджитал-детокс
Віртуальне «Я»	Аватар, профіль, цифрова маска	Втрата автентичності, залежність від оцінки інших	Розвиток критичного мислення, медіаграмотність
Соціальне «Я»	Ролі в різних спільнотах, репутація в соцмережах	Роздвоєння особистості, поліідентичність	Саморефлексія, баланс між контекстами
Наративне «Я»	Самоопис, історія себе у публічному просторі	Маніпуляція образом себе, втрата щирості	Автентична комунікація, емоційний інтелект
Цифрове «Я»	Дані, поведінкові сліди, алгоритмічні профілі	Алгоритмічне спотворення, контроль	Усвідомлення цифрових слідів, інструменти захисту

Джерело: авторська розробка

Запропонована типологія «Я» в цифровому середовищі має значний потенціал практичного використання у сферах освіти, цифрової етики та соціального консультування. Зокрема, вона може слугувати основою для розроблення освітніх, просвітницьких і профілактичних програм, спрямованих на формування критичного ставлення до власної цифрової присутності, розвиток навичок саморефлексії та зниження ризиків фрагментації ідентичності.

В освітньому контексті типологія може бути інтегрована в зміст програм із медіаграмотності, психології особистості, філософії суб'єктності та цифрової культури. Її застосування сприятиме формуванню в учнів і студентів здатності розпізнавати різні модуси себе в цифровому середовищі, усвідомлювати ризики, пов'язані з поліідентичністю, віртуалізацією й

алгоритмізацією поведінки, а також виробляти стратегії підтримки автентичності та особистісної цілісності. Використання типології у формі практичних занять, опитувань, кейс-аналізу або рефлексивних сесій дозволяє активізувати пізнавальну діяльність студентів і поглибити розуміння природи суб'єктності у цифрову добу. У сфері цифрової етики результати дослідження можуть бути використані як аналітична основа для формування рекомендацій щодо етичної поведінки в онлайн-просторі, зокрема з урахуванням ризиків стирання меж між публічним і приватним, автоматизованої оцінки особистості та втрати контролю над цифровими слідами. Типологія дозволяє актуалізувати проблеми цифрової відповідальності, конфіденційності, самоцензури та маніпуляції візуальним і наративним образом «Я». Крім того, результати можуть бути практично адаптовані для використання в інституціях психосоціального супроводу – центрах психологічної допомоги, молодіжних хабах, профорієнтаційних програмах. Завдяки структурованому опису форм прояву, ризиків та компенсаторних стратегій типологія дає змогу здійснювати первинну діагностику дисбалансу ідентичності, планувати індивідуальні маршрути розвитку цифрової компетентності та впроваджувати інструменти зміцнення особистісної автономії. Таким чином, типологія «Я» в цифровому середовищі не лише окреслює теоретичні горизонти осмислення суб'єктності, а й формує прикладову рамку для вирішення актуальних завдань сучасної освіти, цифрової етики та психологічної підтримки особистості.

Висновки. Формування самоусвідомлення в інформаційному суспільстві є складним і динамічним процесом, що поєднує психоемоційні механізми, соціальні взаємодії та вплив цифрових технологій. Вони не лише розширюють можливості самовираження, а й спричиняють фрагментацію «Я», віртуалізацію зв'язків і посилення поліідентичності. Цифрове середовище, насичене інформацією, ускладнює глибоку рефлексію та порушує цілісність

особистості. За таких умов особливо важливими стають критичне мислення, медіаграмотність, стресостійкість і емоційний інтелект як інструменти збереження внутрішньої рівноваги. Освіта відіграє ключову роль у формуванні здатності до адаптації, самопізнання та реагування на виклики цифрової доби. Безперервне навчання (lifelong learning) перетворюється на необхідність – воно сприяє оновленню ідентичності та зміцненню життєвої стійкості. У відповідь на кризу автентичності, що виникає через розрив між внутрішніми цінностями та зовнішнім тиском, актуальним стає впровадження нових форматів соціалізації: цифрового етикету, рефлексивної комунікації та усвідомленого управління інформаційним простором.

Філософський вимір проблеми виявляє глибинні зміни в антропологічних уявленнях про людину. У цифрову епоху особистість уже не зводиться до традиційних уявлень про тілесну присутність і автономію. Формується новий тип – *homo informaticus*, для якого інформаційна взаємодія стає невіддільною від ідентичності. Це породжує етичні дилеми, пов'язані зі свободою волі, приватністю, відповідальністю та впливом штучного інтелекту на свідомість. У цьому контексті надзвичайно актуальним є пошук моделей, здатних описати і структурувати багатовимірність «Я» у цифровому середовищі.

У межах дослідження було запропоновано авторську типологію «Я», яка включає п'ять ключових проявів: реальне, віртуальне, соціальне, наративне та цифрове. Для кожного з них виявлено специфічні ризики (відчуження, втрату автентичності, алгоритмічний контроль) та окреслено напрями розвитку – через критичне мислення, освіту, емоційну компетентність, креативність і медіаграмотність. Запропонована схема може бути використана як інструмент для аналітичного осмислення процесів ідентифікації, а також для формування освітніх і соціальних стратегій, спрямованих на гармонізацію особистості в умовах цифрової трансформації.

Таким чином, формування самоусвідомлення в інформаційному суспільстві потребує комплексного міждисциплінарного підходу, який враховує технологічні, соціальні, психологічні та філософські чинники. Лише цілісна інтеграція цих компонентів дозволить забезпечити розвиток стійкої, відповідальної та автентичної особистості в умовах цифрової цивілізації.

Список використаних джерел

1. Huang J., Kumar S., Hu Ch. A literature review of online identity reconstruction. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. Article 696552. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.696552>.
2. Rowland J., Estevens J. What is your digital identity? Unpacking users' understandings of an evolving concept in datafied societies. *Media, Culture & Society*. 2025. Vol. 47, № 2. P. 336–353. DOI: <https://doi.org/10.1177/01634437241282240>.
3. Robles-Carrillo M. Digital identity: an approach to its nature, concept, and functionalities. *International Journal of Law and Information Technology*. 2024. Vol. 32. Article eaae019. DOI: <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaae019>.
4. Чайка І., Вишневецький Р., Павловський В. Концепції інформаційного суспільства: філософсько-антропологічний аналіз. *Гуманітарні дослідження та технології*. 2024. № 18(95). DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-08>.
5. Данилян О. Г., Дзьобан О. П. Людина в інформаційному суспільстві: проблема моральної ідентифікації. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2019. № 1(40). С. 8–20. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.40.155746>.
6. Chan K. T. Emergence of the 'Digitalized Self' in the age of digitalization. *Computers in Human Behavior Reports*. 2022. Vol. 6. Article 100191. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2022.100191>.



<https://doi.org/10.1016/j.chbr.2022.100191>.

7. Berg V., Arabiat D., Morelius E., Kervin L., Zgambo M., Robinson S., Jenkins M., Whitehead L. Young children and the creation of a digital identity on social networking sites: scoping review. *JMIR Pediatrics and Parenting*. 2024. Vol. 7. Article e54414. DOI: <https://doi.org/10.2196/54414>.

8. Brewer K. L., Devnew L. E. Developing responsible, self-aware management: an authentic leadership development program case study. *The International Journal of Management Education*. 2022. Vol. 20, № 3. Article 100697. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2022.100697>.

9. Мельник Ю. М., Тодорова С. М., Шевченко Г. А. Ідентичність особистості в цифровому просторі: філософський аспект. *Перспективи: соціально-політичний журнал*. 2024. № 4. С. 98–103. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/21828>. (дата звернення: 25.06.2025).

10. Гаркавенко Н. В. Вплив інформаційних технологій на особистісні ресурси людини в умовах дестабілізаційних факторів суспільства. 2022. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5427> (дата звернення: 25.06.2025).

11. Запорожченко О. В., Майданюк І. З., Гоян І. М., Петранюк А. І., Ступак О. П. Вплив інформаційного суспільства на формування ідентичності особистості: філософський аспект. *Культурологічний альманах*. 2023. № 4. С. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.18>.

12. Горовий В. М. Інформаційні фактори розвитку постіндустріального суспільства : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2024. 180 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004857.pdf (дата звернення: 25.06.2025).

13. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Аксіологічні аспекти соціалізації особистості в інформаційному суспільстві. *Перспективи: соціально-*



політичний журнал. 2022. № 1. С. 115–120. URL:
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/15606/1/Shmyhol.pdf> (дата
звернення: 25.06.2025).

14. Кушакова-Костицька Н. В., Бровко Н. І., Сердюк І. В. Право та мораль в інформаційному суспільстві. К.: НАВС, 2021. 179 с.

15. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Теорія та практика психологічних тренінгів. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 209 с.